

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І МАРКЕТИНГУ

(назва факультету)

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ЛОГІСТИКИ ТА ЕКОНОМІКИ

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

БАКАЛАВРА

(освітній ступінь)

на тему Обґрунтування заходів мотивації праці персоналу в організації

Виконала: студентка 2 курсу

освітнього ступеню «бакалавр»

групи 6.03.073.012.16.1

спеціальності 073 «Менеджмент»

освітньо-професійної програми «Менеджмент
організацій і адміністрування»

Усик Д.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доц. Пасько М.І

(прізвище та ініціали)

Рецензент к.е.н., доц. Новікова Т.В.

(прізвище та ініціали)

Харків - 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ	8
1.1. Теоретичні положення мотивації персоналу в організації	8
1.2. Нормативно-правове регулювання мотивації персоналу в організації	16
1.3. Світовий досвід мотивації працівників та можливості його адаптації до умов підприємств України	24
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ АГРОФІРМА «ПРИХОРОЛЛЯ»	37
2.1. Загальна характеристика та аналіз техніко-економічних показників діяльності організації	37
2.2. Фінансовий аналіз діяльності організації	49
2.3. Аналіз мотивації праці персоналу в організації	58
Висновки до розділу 2	67
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТОВ АГРОФІРМА «ПРИХОРОЛЛЯ»	69
3.1. Обґрунтування пропозицій щодо мотивації в організації	69
3.2. Організація заходів з удосконалення мотивації персоналу в організації	80
3.3. Визначення соціально-економічної ефективності запропонованих заходів	85
Висновки до розділу 3	89
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

В умовах соціально-орієнтованої ринкової системи господарювання проблема мотивації праці набуває важливого значення. Відсутність належних стимулів до праці, неможливість досягнути поставлених цілей законними методами, нереалізовані мрії про підвищення рівня життя зумовлюють виникнення незадоволення людини своєю роботою та своїм становищем у суспільстві. Нехтування мотиваційним фактором у сфері праці призводить до зниження показників продуктивності праці, якості продукції, трудової дисципліни на кожному конкретному підприємстві і до кризи в господарській системі в цілому. Розробка і запровадження ефективних мотиваційних моделей сприяє підвищенню конкурентоспроможності, продуктивності і, в кінцевому результаті, прибутковості підприємства.

Найбільш повно питання мотивації працівників висвітлені в роботах вчених: Бех І., Дикань Н., Борисенко І., Кибанова А., Мочерний С., Мушкін І., Занюк С., Колот Л., Немов Р., Комаров Е., Крушельницька О. та ін.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних та практичних основ мотивації праці, оцінки персоналу та розроблення шляхів вдосконалення мотивації персоналу на конкретному підприємстві.

Реалізація поставленої мети визначає необхідність вирішення наступних завдань:

узагальнення теоретичних положень щодо мотиваційних процесів в системі управління персоналом підприємства;

визначення основних нормативно-законодавчих актів регулювання мотивації персоналу в організації;

дослідження можливості застосування передових методів світового досвіду мотивації працівників на підприємствах України;

аналіз мотивації праці персоналу в організації та визначення шляхів підвищення її дієвості;

обґрунтування пропозицій та розроблення заходів з удосконалення мотивації персоналу в організації.

Об'єктом дослідження виступає процес мотивації персоналу в організації.

Предметом дослідження є дієві форми і методи мотивації персоналу, які мають позитивно впливати на результативність діяльності співробітників та функціонування організації в цілому.

У процесі дослідження використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання: наукової абстракції, аналізу та синтезу, системний, діалектичний, аналогії, структурно-функціональний, статистичного аналізу.

Базою виконання дипломної роботи є ТОВ Агрофіма «Прихоролля».

Отримані результати: Досліджено і розроблено практичні пропозиції щодо оцінки рівня задоволеності працею та формування системи мотивації персоналу на ТОВ АФ «Прихоролля». Розглянуто основні положення мотиваційної діяльності підприємства, що має бути спрямована на ефективне та розумне управління персоналом для забезпечення досягнення цілей підприємства та збільшення прибутків.

Складено перелік рекомендованих для ТОВ АФ «Прихоролля» пропозицій для вдосконалення мотивації трудової діяльності аграрного підприємства.

Досліджено фінансово-господарська характеристика ТОВ АФ «Прихоролля», наведена оцінка кадрового потенціалу підприємства, проведено аналіз управління системою мотивації праці на досліджуваному підприємстві.

Результати досліджень, викладені в дипломній роботі, спрямовано на розгляд мотиваційного забезпечення ТОВ АФ «Прихоролля» і сільсько-господарських підприємств в цілому, визначення основних напрямів розвитку складових мотивації персоналу та систематизації їх функціонування. Розроблені пропозиції щодо оцінки рівня задоволеності працею та формування системи мотивації персоналу ТОВ Агрофірми «Прихоролля».

ВИСНОВКИ

Мотивація персоналу є основою і кінцевою мірою успіху як організації в цілому, так і системи якості. Щоб досягти успіху, мотивація персоналу повинна застосовуватися на всіх рівнях управління організацією і впливати на всі види організаційних одиниць: кожного співробітника, локальні колективи окремих підрозділів і колектив всієї організації.

В розділі 1 дипломної роботи проведено теоретичне узагальнення існуючих підходів до визначення сутності мотивації персоналу в організаціях. Розглянуто трактування понять, які становлять базу дослідження, та зроблено висновок, дослідження сутності поняття «мотивація».

Стимулювання праці володіє потужним позитивним потенціалом, дає змогу ефективно використовувати всі види матеріальних ресурсів, дає можливість працівникам реалізувати себе як особистість і як фахівця та забезпечити в результаті найвищу ефективність праці персоналу. Соціальне забезпечення працівників, розвиток їх особистості, збереження здоров'я є умовою успішної діяльності організації. Як мотиваційний ресурс управління соціально орієнтована кадрова політика підприємства та пов'язані з нею соціальні послуги повинні сприяти тому, щоби працівник задовольняв свої потреби, інтереси і ціннісні орієнтації. Розглянуто українське законодавство, яке приділяє значну увагу питанням організації оплати праці.

З огляду на вище окреслене мотивацію можна визначити як систему факторів внутрішнього і зовнішнього впливу, які спонукають персонал до активної діяльності задля досягнення як особистих цілей, так і цілей підприємства.

В розділі 2 проведено комплексний аналіз діяльності ТОВ Агрофірми «Прихоролля». Наведено коротку характеристику діяльності, виокремлено пріоритетні напрямки розвитку підприємства. Результати аналізу техніко-економічних та фінансових показників засвідчили, що на даний час

спостерігається тенденція до зниження значень основних економічних показників та фінансових результатів за звітні періоди.

Основною метою підприємства є: задоволення потреб ринку і отримання прибутку при мінімальних затратах. Основними каналами реалізації продукції рослинництва є продаж за договором, на ринку та інші канали збуту, а продукції тваринництва – молокозаводи і м'ясокомбінати. Плануючи рівень цін на наступний рік підприємство враховує цінову політику держави та рівень інфляції.

За результатами аналізу ТОВ АФ «Прихоролля» у звітному році отримало збитки. Такий результат відбувся, переважно, за рахунок того, що значно збільшилась собівартість реалізованої продукції.

Показник рентабельності власного капіталу на кінець періоду значно знизився. Зниження даного показника визвано оновленням основних фондів. Таким чином можна зробити висновок, що фінансове становище підприємства ТОВ АФ «Прихоролля» є незадовільним і керівництву необхідно вжити дієвих заходів щодо його поліпшення.

Що стосується ефективності мотивації персоналу на підприємстві, яка розглядалася у розділі 3, то можна стверджувати, що вона визначається ступенем досягнення не тільки економічних, але і соціальних цілей персоналу і підприємства загалом. Водночас рівень ефективності системи мотивації праці персоналу безпосередньо залежить від ступеня охоплення нею персоналу (працівників) підприємства та її індивідуалізації.

Система мотивації трудової поведінки працівників на підприємстві полягає у розробці такої системи мотивації та стимулювання праці, яка б задовольняла найкращим чином усі потреби робітника і зацікавлювала його досягати кращих результатів своєї діяльності. Впровадження запропонованих заходів у поєднанні з удосконаленням інших методів управління дозволить підвищити зацікавленість співробітників у результатах своєї праці і ефективність усієї системи мотивації праці і управління у цілому на ТОВ АФ «Прихоролля»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний фонд [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://agro.me.gov.ua/ua>
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: [монографія] / Андрійчук В.Г. – К.: КНЕУ, 2005. – 296с
3. Бакуліна О.С. Мотивація персоналу сільськогосподарських підприємств в умовах реалізації євроінтеграційних процесів: дис. на здобуття наук ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.С. Бакуліна – Житомир : Житомирський національний агроекологічний університет, 2015. – 280 с.
4. Бабенко А.Г. Особливості відтворення трудового потенціалу в аграрному секторі України / А.Г. Бабенко, О.О. Васильєва // Україна: аспекти праці. – 2012. – № 5. – С. 38-45.
5. Биба В.В. Світовий досвід мотивації працівників та можливості його адаптації до умов підприємств України [Електронний ресурс] / В.В. Биба, Н.Б. Теницька // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 166-171. Режим доступу: <http://www.economyandsociety.in.ua/eng/journal-10/17-stati-10/1051-biba-v-v-tenitska-n-b>
6. Березін О.В. Грейдова система оплати праці у сільському господарстві / О.В. Березін, О.Д. Плотник // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2010. – Випуск 1. Том 1. – С. 22-28.
7. Бех И. Д. Нравственность личности: стратегии становления / И.Д. Бех. – Ровно: Редакц.-изд. отдел управлений печати, 1991. – 146 с.
8. Богданова Е.А. Стратегия формирования агропромышленного кластера региона / Е. А. Богданова / Экономика региона. – 2007. – № 18. – С. 16-19.

9. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
10. Гавкалова Н.Л. Менеджмент персоналу: Навчальний посібник / Н.Л. Гавкалова – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2004. – 276 с.
11. Горбачова І.В. Стимулювання праці як фактор підвищення її продуктивності в сільськогосподарському виробництві [Електронний ресурс] / І.В. Горбачова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 473-477. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-2-2014>
12. Гриньова В. М. Управління соціальним розвитком промислових підприємств / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, М. В. Боровик. – Х. : ХНЕУ, 2011. – 160 с.
13. Гринько І. М. Вдосконалення матеріальної мотивації праці в системі управління промисловими підприємствами / І. М. Гринько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/socgum/znpchdtu/2009_24/articles/38_Grinko.pdf.
14. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві: монографія / В.С. Дієсперов. – Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. – 340 с.
15. Дикань Н.В. Менеджмент: навч. посібник / Н.В. Дикань, І.І. Борисенко. – Київ : Знання, 2008. – 389 с
16. Жибак М.М. Розвиток трудового потенціалу села західного регіону України: монографія / М.М. Жибак. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. – 336 с.
17. Жибак М. М. Стан та шляхи удосконалення мотивації праці в аграрних підприємствах / М. М. Жибак, В. І. Літвінов // Агросвіт. – 2017. – № 5. – С. 10-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2017_5_3
18. Завадський Й. С. Мотивація праці в менеджменті / Й.С. Завадський, Л. П. Червінська // Економіка АПК. – 1997. – № 6. – С. 78–82.

19. Зінчук Т.О. Методологічні підходи до оцінки умов та результатів сільського розвитку / Т.О. Зінчук, Н.М. Куцмус // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2010. – № 1 (26). – т.2. – С. 3-11.

20. Калягіна О.М. Нормативно-правове регулювання та забезпечення обліку розрахунків з оплати праці на сільськогосподарських підприємствах / О.М. Калягіна, М.В. Дубініна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – Вип. 15(1). – С. 149-152. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_15%281%29_40

21. Кібанов А.Я. Стратегічне управління персоналом / А.Я. Кібанов, Л.В. Івановська. – Київ, 2009. – 450 с

22. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

23. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

24. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник / А.М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2005. – 337 с.

25. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник / А.М. Колот, С.О. Цимбалюк. – Київ : КНЕУ, 2012. – 397 с.

26. Конституція України: прийнята ВРУ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.

27. Комаров Е. И. Измерение мотивации и стимулирования «человека работающего»: учеб. пособие / Е. И. Комаров. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 251 с.

28. Корягін М.В., Попкова О.О. Аспекти законодавчо-нормативного регулювання оплати праці та її бухгалтерського обліку в країнах СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/840/1/22.pdf>.

29. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

30. Крот Ю.М. Шляхи удосконалення розрахунків з оплати праці / Ю.М. Крот, Д.М. Наконечна // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2012. – Вип.30. Серія : Економічні науки. – С. 244-247.

31. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навч. посібник / О.В. Крушельницька, Д.Л. Мельничук. – Київ : Кондор, 2003. – 296 с

32. Куліпанов К.А. Мотивація і оцінка персоналу: навч. посіб. / К.А. Куліпанов. – Київ : Знання-Прес, 2009. – 138 с.

33. Лазарев С.В. Японский вариант управления мотивацией труда сотрудников / С.В. Лазарев, Н.С. Лазарев // Мотивация и оплата труда. – 2007. – № 1. – С. 48–53.

34. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності: монографія / Л.А. Лахтіонова. – Київ : КНЕУ, 2013. – 1097 с.

35. Лещенко Л.О. Мотивація праці як фактор підвищення прибутковості виробництва / Л.О. Лещенко // Ефективна економіка. – 2016. – № 4. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>

36. Макклелланд Девід. Мотивация человека / Д. Макклелланд – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 672 с.

37. Малік М.Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк. – Київ : ННЦ «ІАЕ», 2005. – 370 с.

38. Малицький А.А. Структуризація організаційно-економічного механізму управління підприємством торгівлі в умовах ринку / А.А. Малицький // Збірник наукових праць Торгівля і ринок України. – 2009. – № 27. – С. 198-205.

39. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу, 3-е изд. пер. с англ. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 352 с.

40. Моніторинг показників заробітної плати, Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.mlsp.gov.ua](http://www.mlsp.gov.ua)
41. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: в 3 т. / С. В. Мочерний [та ін.]. – Київ-Тернопіль: Академія, 2000. – Т.1. – 864 с.
42. Мушкін І. Нематеріальна мотивація продуктивності праці / І. Мушкін // Персонал. – 2009. – № 4. – С. 44-49.
43. Назаришин Р. Фундаментальні поняття мотивації як науки про мотивацію праці / Р. Назаришин // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 3. – С. 38-42.
44. Небава М.І. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства : навч. посіб. / М.І. Небава, О.О. Адлер, О.Й. Лесько. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – Ч. 1: Економіка підприємства. – 117 с.
45. Немов Р. С. Психологія: учебник: в 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – Москва : Гуманитарный издательский центр Владос, 2003. – Кн.1: Общие основы психологии. – 688 с.
46. Нестерович А.В. Теоретико-методологічні аспекти мотивації праці у сільському господарстві [Електронний ресурс] / А.В. Нестерович // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки. – 2015. – Випуск 14, частина 4. – С. 75-78. Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/144.pdf
47. Організаційна поведінка: навч.-метод. посібник / Л.М. Савчук, Н.Ю. Бутенко, А.М. Власова [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 250 с.
48. Осовська Г.В. Основи менеджменту: посібник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – 3-е вид., перероб. і допов. – Київ : Кондор, 2008. – 664 с.
49. Офіційний сайт Агрохолдингу «АСТАРТА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://astartaholding.com/>
50. Парсяк В. Н. Мотиваційне управління в сфері малого підприємництва : монографія / В. Н. Парсяк. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 186 с.

51. Першина Т.А. Соціоніка в роботі менеджера з персоналу / Т.А. Першина // Освіта та наука. – 2008. – №7. – С. 21-24.
52. Поліщук Д.І. Мотивація як чинник підвищення продуктивності на підприємстві / Д.І. Поліщук, Я.Д. Качмарик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.8. – С. 209-213.
53. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 року та зі змінами і доповненням від 06.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
54. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ зі змінами та доповненнями 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
55. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР та зі змінами і доповненнями від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
56. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 року та зі змінами і доповненням від 05.04.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
57. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь /Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2002. – 480 с.
58. Річні звіти ТОВ АФ «Прихоролля» за 2017-2018 рр
59. Рукасов С.В. Аналіз систем мотивації персоналу з урахуванням досвіду провідних країн світу / С. В. Рукасов // Віс. Хмельницького нац. ун. – 2009. – № 5. – С. 93–96.
60. Ситнік О.Д. Оцінка персоналу в системі мотивації. / О.Д. Ситнік, О.А. Ковальчук // Актуальні проблеми економіки. – № 11 (77). – 2007. – С. 84-85.

61. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2015 рік / За ред. О.М. Прокопенко. – Київ : Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.

62. Скриньковський Р. М. Діагностика ефективності системи мотивації персоналу на підприємстві та відповідальність за порушення законодавства про оплату праці / Р. М. Скриньковський, Х. М. Машталір, О. О. Коропецький // Міжнародний науковий журнал. – 2016. – № 9. – С. 133-138. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_9_35

63. Сосновый А. Разработка системы базовых окладов на основе грейдов / А. Сосновый // Менеджер по персоналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hrliga.com/uploads/greydy.pdf>.

64. Сучасний менеджмент організацій: навч. посібник / В. П. Сладкевич, А. Д. Чернявський. – Київ : МАУП, 2007. – 488 с.

65. Ткаченко Н.А. Облікове забезпечення складання звітності з оплати праці / Н.А. Ткаченко // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 89-94.

66. Універсальні методи нематеріальної мотивації працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jobs.km.ua/news/view_useful.php?id=101

67. Устіловська А.С. Мотивація персоналу як один з основних інструментів успішного управління персоналом / А. С. Устіловська // Молодий вчений. – 2017. – № 4.4. – С. 112-115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4.4_28

68. Херцберг Ф., Моснер Б., Блох Снидерман Б. Мотивация к работе: Пер. с англ. – Москва : Вершина, 2007. – 240 с.

69. Червінська Л.П. Щодо механізму мотивації праці сільськогосподарських працівників / Л. П. Червінська, О. А. Бащенко // Мотивація ефективної праці в ринковій економіці. Регіональні перспективи : наук.-практ. зб. – 2002. – № 3(23). – С. 228–229.

70. Шапиро С.А. Мотивация и стимулирование персонала : пособие / С.А. Шапиро. – Москва : Гросс Медиа, 2005. – 224 с.

71. Шкурін Г.Т. Мотивація аграрної праці: стан і перспективи розвитку // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С.139-144.

72. Юкіш В.В. Застосування матеріальних і нематеріальних методів мотивації лідерства на різних рівнях управління / В.В. Юкіш // Інноваційна економіка. – 2009. – № 8. – С. 62-66.

73. Юрчук Н.П. Інституційне регулювання обліку оплати праці у сільському господарстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1228>.